

TIBBIYOT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA TALABALARNING AQLIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH

Amonova Nargiza Muxtarovna

Buxoro davlat tibbiyot instituti, Biokimyo kafedrası assistenti,
O'zbekiston Respublikasi, Buxoro viloyati Buxoro shahri 200118,
e-mail:amonova-nargiza@mail.ru

Annotatsiya. Bu maqola tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida talabalarining aqliy kompetentligini rivojlantirish, tibbiyot sohasida mutaxassislar nafaqat professionallik, balki tezkor va to'g'ri qarorlar qabul qilish, muloqot qilish, jamoada ishlash va muammolarni hal qilish kabi ko'nikmalarga ega bo'lishi kerakliga bag'ishlangan. Aqliy kompetentlikni rivojlantirish talabalarning nafaqat ilmiy bilimlarni o'zlashtirishini, balki analitik fikrlash, tanqidiy tahlil qilish va yechimlarni yaratish qobiliyatlarini ham oshiradi.

Kalit so'zlar: aqliy kompetentlik, talabalar, kreativlik, intellektual salohiyat, yoshlar, bilim va ko'nikma.

Абстрактный. Статья посвящена развитию интеллектуальной компетентности студентов высших медицинских учебных заведений, необходимости наличия у специалистов в медицинской сфере не только профессионализма, но и таких навыков, как быстрое и правильное принятие решений, коммуникабельность, умение работать в команде, решать проблемы. Развитие интеллектуальной компетентности не только способствует усвоению учащимися научных знаний, но и их способности аналитически мыслить, критически анализировать и находить решения.

Ключевые слова: умственная компетентность, студенты, креативность, интеллектуальный потенциал, молодежь, знания и умения.

Abstract. This article is devoted to the development of intellectual competence of students in higher medical education institutions, the need for specialists in the medical field to have not only professionalism, but also skills such as quick and correct decision-making, communication, teamwork and

problem solving. The development of intellectual competence not only increases students' mastery of scientific knowledge, but also their ability to think analytically, critically and create solutions.

Keywords: mental competence, students, creativity, intellectual potential, youth, knowledge and skills.

Bozor munosabatlari sharoitida mehnat bozorida ustuvor o`rin egallagan kuchli raqobatga bardoshli bo`lish har bir mutaxassisdan kasbiy kompetentlikka ega bo`lish, uni izchil ravishda oshirib borish zarurligini ko`rsatmoqda. Bu vazifalarni amalga oshirishda ta`lim kontekstida ko`p bosqichli uzviylik, uzluksizlik va izchillik tamoyillariga asoslangan samarali innovatsion modellarni yaratish, pedagoglarni aqliy kompetentsiyalarini rivojlantirishni taqozo qilmoqda.

Aqliy kompetentlik — bu shaxsning ma'lumotlarni to`plash, tahlil qilish, yechimlar izlash va qarorlar qabul qilishdagi qobiliyatidir. Talabalarining aqliy kompetentligini rivojlantirish o`qish jarayonida ularning nafaqat ilmiy bilimlarga ega bo`lishini, balki fikrlash va muammolarni hal qilishda mustaqil va samarali bo`lishini ta`minlaydi. Bu jarayon talabalarga mustaqil fikrlash, tanqidiy tahlil qilish, ijodiy yondashuvlar va jamoada ishlash ko`nikmalarini rivojlantiradi. Aqliy kompetentlikni rivojlantirish talabalarning nafaqat ilmiy bilimlarni o`zlashtirishini, balki analitik fikrlash, tanqidiy tahlil qilish va yechimlarni yaratish qobiliyatlarini ham oshiradi. Tibbiyot oliy ta`lim muassasalarida aqliy kompetentlikni rivojlantirishga doir ba'zi muhim yondashuvlarga quydagilar:

Kritik fikrlashni rivojlantirish -tibbiyotda talabalar o`rganayotgan darslar, klinik holatlar va tashxislar tez-tez o`zgarib turadi. Shuning uchun ular nafaqat mavjud bilimlarni o`zlashtirib, balki bu bilimlarga asoslanib mantiqiy va tanqidiy fikrlarni shakllantirishi kerak. Masalan, klinik amaliyotda talabalar tibbiy holatlar bo`yicha tahlillar olib, turli tashxislar va davolash usullarini solishtirishlari lozim. Seminarlarda va klinik treninglarda talabalarni o`z fikrlarini mustahkamlashga va boshqa fikrlarni tahlil qilishga undash, klinikalarda talabalarga murakkab holatlar

asosida yechim topish vazifalarini berish va aqliy shaxsiy sinovlar va simulyatsiya metodlaridan foydalanish.

Jamoaviy ishlashni rag‘batlantirish – tibbiyot sohasida ko‘pincha bir necha mutaxassislar birgalikda ishlashadi. Shuning uchun talabalar o‘zaro hamkorlikda ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishi kerak. Jamoaviy ish nafaqat qaror qabul qilish jarayonini tezlashtiradi, balki talabalarni bir-birini tinglash va o‘z fikrlarini aniq ifodalashga o‘rgatadi. Bu orqali biz talabalarni guruh bo‘lib ishlashga, birgalikda tibbiy masalalarni hal qilishga o‘rgatish va guruh ishlarida liderlik va fikr almashish ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan mashg‘ulotlar tashkil etish.

Innovatsion metodlardan foydalanish - aqliy kompetentlikni rivojlantirishda zamonaviy pedagogik metodlar va innovatsion texnologiyalarni qo‘llash muhim ahamiyatga ega. Simulyatsiyalar, onlayn ta‘lim platformalari, virtual realitet va boshqa innovatsion yondashuvlar talabalarni murakkab tibbiy holatlar bilan tanishtirishi va amaliy ko‘nikmalarni mustahkamlashi mumkin. Bu orqali simulyatsion mashg‘ulotlar va virtual klinik amaliyotlar orqali talabalar amaliyotga tayyorlanishi, onlayn darslar va interaktiv ta‘lim platformalaridan foydalanish, bu esa o‘qish va muloqot jarayonini samaradorligini oshiradi.

O‘z-o‘zini rivojlantirish va refleksiya - aqliy kompetentlikni rivojlantirishda talabalar o‘z o‘rganish jarayonini tahlil qilish va refleksiya qilishlari kerak. Bu ularning o‘quv faoliyatini baholash, o‘rganilgan bilimlarni real hayotda qanday qo‘llashni tushunishga yordam beradi. Bu orqali esa talabalarni o‘z o‘rganish jarayonlarini tahlil qilishga va qanday qilib o‘z bilimlarini amaliyotda ishlatishlari kerakligini o‘ylashga undash va refleksiya va o‘z-o‘zini baholash mashg‘ulotlari tashkil etish.

Kreativ fikrlashni rag‘batlantirish - tibbiyotda talabalar yangi yechimlarni izlash va yangiliklarni yaratishda kreativ fikrlashni rivojlantirishlari kerak. Muammolarni echishda turli yondashuvlar va innovatsion fikrlash talab qilinadi.

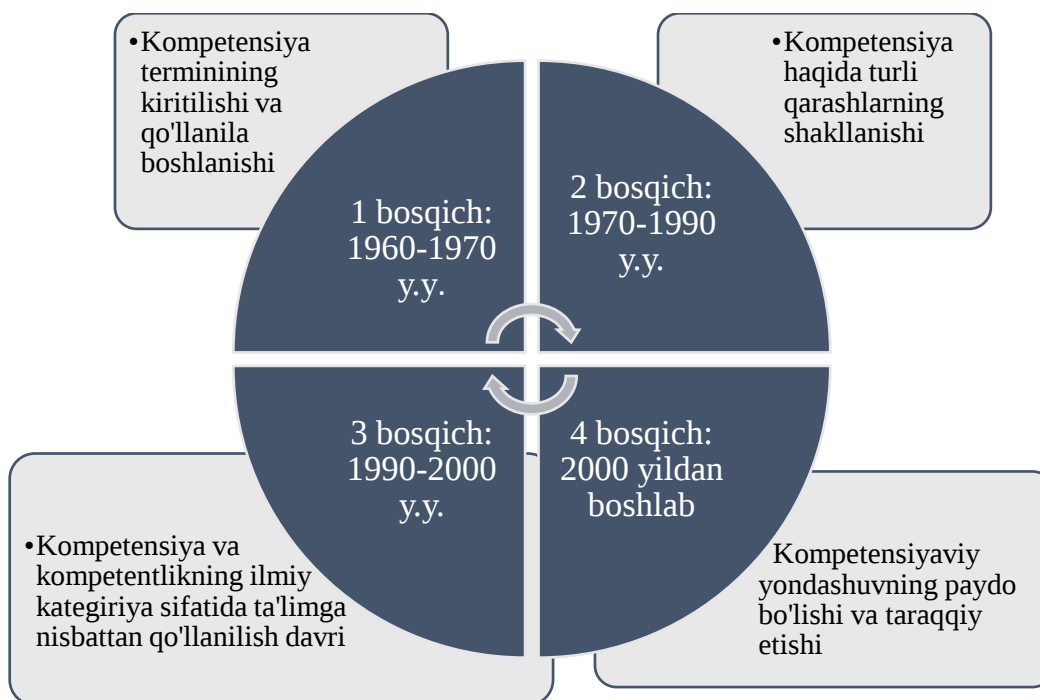
Etik va professional kompetentlikni rivojlantirish - tibbiyotda muammolar faqat ilmiy va texnik jihatdan emas, balki etik jihatdan ham yechimini topadi. Talabalar tibbiy etikaga, bemorlar bilan muloqot qilishga, jamoada ishlashda etika qoidalariga rioya qilishga o'rgatilishi kerak.

Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev "Yoshlarimiz mustaqil fikrlaydigan, yuksak intellektual va ma'naviy salohiyatga ega bo'lib, dunyo miqiyosida o'z tengdoshlariga hech qaysi sohada bo'sh kelmaydigan insonlar bo'lib kamol topishi, baxtli bo'lishi uchun davlatimiz va jamiyatimizning bor kuch va imkoniyatlarini safarbar etamiz" degan fikrlari ham mustaqil O'zbekistonimiz yoshlarini erkin fikrlashni tarkib toptirishga qaratilayotgani ham e'tibordan holi emas. Shunday ekan biz o'qituvchilar hozirgi yangi davr talabi asosida darslarni zamonaviy yondashuvlar asosida tashkil qilishimiz oldimizdagi yuksak vazifalardan biridir. Ushbu muammoli vaziyatdan chiqishning yagona yo'li - oliy ta'limda yangicha, ya'ni kompetent yondashuvni joriy etishdir. Kompetent yondashuv talabadan bilim va ko'nikmalarni alohida-alohida emas, balki yaxlitlikda egallashni talab etadi. Mazkur talab bilan bog'liqlikda, o'z navbatida, o'qitish metodlarini tanlash tizimi ham o'zgarishga uchraydi. O'qitish metodlarini tanlash va amaliyotda qo'llash ta'lim jarayonida qo'yiladigan talablarga muvofiq keladigan kompetensiyani takomillashtirishni talab etadi. Kompetensiya muammosining ta'lim sohasiga kirib kelishi va uning rivojlanish tarixini shartli ravishda to'rtta bosqichga bo'lish mumkin (1-rasm).

Intellektual faoliyatning yana bir ko'rsatkichi talabalarning jarayonda o'zlari ishtirok etish istagi paydo bo'lishidir. Bu narsa dars davomida ko'tarilgan masalalarni muhokama qilishda o'rtoqlarining javoblariga qo'shimchalar kiritishda o'z aksini topadi.

Masalan: biokimyo fanida talabalarning kompetentsiyasini shakllantirish jarayoni bir qator obyektiv qiyinchiliklar va birinchi navbatda, ko'pchilik talabalarning butun o'qish davrida faol, ritmik tarzda o'z ustida ishlashga qodir emasligi va shu jumladan mustaqil ravishda ishlamasligi bilan ham bog'liq.

Shuning uchun o'qituvchining birlamchi vazifasi talabalarning o'quv faoliyatini faollashtirish, shaxsiy xususiyatlar va qiziqishlarni hisobga olgan holda fanni o'zlashtirishga bo'lgan motivatsiyasini maqsadli ravishda oshirishdan iborat. O'quv jarayonini tashkil etishga qo'yiladigan talablarni o'zgartirish o'qitish shakllari va usullarini qayta ko'rib chiqishni talab qiladi.

1-rasm. Kompetensiyaning rivojlanish bosqichlari.

Shunday qilib, an'anaviy ma'noda amaliy mashg'ulot kurs mazmunining izchil taqdimoti sifatida o'z ahamiyatini yo'qotmoqda. Biz talabalarni amaliy dars davomida berilgan savollarga birgalikda javob izlashga jalb qiluvchi muammoli darslar, dialoglardan foydalanamiz. Bu talabalarning fanga qiziqishini oshiradi, uning rivojlanish jarayonini hissiy jihatdan rang-barang va shaxsan ahamiyatli qiladi, zamonaviy biokimyo bilan shug'ullanadigan muammolar doirasini to'liqroq ochib berishga imkon beradi. Talabalar malakasini shakllantirishda biokimyo fanidan laboratoriya mashg'ulotlari, laboratoriya ishlari natijalarini tahlil qilish muhim o'rin tutadi.

Bunda talabalarning guruhlarda ishlashi va ular hal qiladigan vazifalarning bosqichma-bosqich murakkablashishi yordam beradi.

Yozma ko'rsatmalarga rioya qilgan holda turli sinflarga mansub biologik muhim birikmalarni aniqlashda qo'llaniladigan sifat reaksiyalarini o'zlashtirishdan tortib, to raqamlar ostida shifrlangan moddalarni mustaqil identifikatsiya qilishni o'z ichiga oladi. Amaliyot natijalarini sharhlash, tadqiqot xarakteridagi laboratoriya ishlarini bajarish uchun olingan bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirgan holda, talaba kelajakdagi kasbiy faoliyati uchun zarur bo'lgan kompetentlarga ega bo'ladi. Bunda mashg'ulotda "Nuklein kislota va oqsil almashinuvi" va "Uglevodlar almashinuvi" modullari bo'yicha biz tomonidan ishlab chiqilgan didaktik blits o'yinlaridan foydalanish ham yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Blinov V.I. Практическая подготовка будущих учителей: прогнатика, перспективы. Москва. ИОО. МОИРФ. 2004.
2. Bermus A.G. Проблемы и перспективы реализации компетентностного подхода в образовании. www.aidoc.py. 2005.
3. Olsson, Thomas; Martensson Katarina and Roxa, Torgny. Pedagogical competence. Swedish, Division for Development of Teaching and Learning, Uppsala University, 2010.
4. Amonova N.M. Developing Critical Thinking Skills in Medical Biochemistry Through Digital Case-Based Learning // Current research journal of pedagogics. № 5 oktyabr-30, 2024-yil. (ISSN –2767-3278). – B. 174-178.
5. Amonova N.M. Development of Teaching Biochemistry to Medical Students in Medical Universities Based on Digital Technologies.// International Journal of Education, Social Science & Humanities. Finland Academic Research Science Publishers. – №12, 22.10.2024y. ISSN: 2945-4492, 361-367 p.
6. Amonova N.M. Talabalarda aqliy kompetentlikni takomillashtirish yo'nalishlari // "Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar". – №3, 2024-yil. ISSN 2181-1709 (P). – B. 137-140. (13.00.02)
7. Amonova N.M. Talabalarda kreativ kompetentlikni takomillashtirish yo'nalishlari. // "Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar". – №11, 2024-yil. ISSN 2181-1709 (P). – B. 29-33. (13.00.02)
8. Amonova N.M. Uglevodlar almashinuvi biokimyosi. O'quv qo'llanma « B.B.C.» nashriyoti. – Buxoro, 2024-yil. – B.150.